

Já znovu navštívil
ten země kout, kde jako poustevník
jsem prožil uprchlé jak sen dvě léta –
od oné doby přešlo deset let –
a v životě se změnilo tak mnoho
a řádu obecnému podroben
i já se změnil sám; zde minulost
však znovu jako živá dýchá na mne –
ba zdá se mi, že ještě předevcírem
jsem bloudil v lese tom.
Hle, chata vlídná,
kde žil jsem se svou starou chůvou nebohou.
Už není stařenky a za stěnou
už její těžký krok se neozývá
a ráno už mne budit nechodí.
(a bouře vyje-li, už nenaslouchám
těm jejím pohádkám, jež s dětských let
jsem poslouchal tak rád, vždy stejně chtivě).
Ten chlum je lesnatý, kde sedával
jsem často bez hnutí a na jezero
jsem hledíval a s němým zármutkem
vln jiných vzpomínal a jiných břehů...
Do zlatých niv a lučin zelených
modř jeho široširá rozlévá se
a jeho tajemnými vlnami
člun pluje rybářův, jenž jimi vleče
svou chudou síť. A skromné vesničky
se k jeho nízkým břehům přitulily.
Mlýn skryl se za nimi a s námahou
už křídly otáčí...

A tam na hranicích
dědových polí, tam, kde do vrchu
se těžce zvedá křivolaká cesta
a dešti rozrytá, tam tyčí se
tři borovice, jedna opodál,
dvě druhé pospolu. Zde na koníku
když za měsíčné noci kolem nich
jsem jezdíval, šum jejich vrcholů
mne vlídně vital. Po té cestě zas
jsem se dnes rozjel a tři sosny své
jsem znovu uviděl. Jsou všecky, jako byly,
a týž je uchu známý jejich šum,
jen v kořenech, jež zestárly už silně,
tam, kde dřív byla pustá, holá zem,
teď nové mlází rozrostlo se bujně.
Jak děti pod jich stinnou korunou
kolkolem keře zelené se tísni.
A opodál jak starý mládenec
druh jejich stojí chmurný; kolem něho
jak dřív je všecko pusté.

Zdrávo buď
plemeno mladé, neznámé! Ne já
tvůj budoucí, tvůj mohutný růst uzřím,
až moje známé sosny přerosteš
a zrakům chodce hlavy jejich skryješ,
už staříčké. Můj vnuk nechť zase však
váš pozdrav šumný uslyší, až kdysi
z přátelské besedy se navraceje,
pln veselých a milých myšlenek,
v noc měsíční kol vás tu projede

a vzpomene mne...¹

V Evženu Oněginovi najdeme v kapitole (hlavě) třetí tuto strofu (XVI):

Тоска любви Татьяну гонит,
И в сад идет она грустить,
И вдруг недвижны очи клонит,
И лень ей далее ступить.
Приподнялася грудь, ланиты
Мгновенным пламенем покрыты,
Дыханье замерло в устах,
И в слухе шум, и блеск в очах...
Настанет ночь; луна обходит
Дозором дальный свод небес,
И соловей во мгле древес
Напевы звучные заводит.
Татьяна в темноте не спит
И тихо с няней говорит:

Toto a řada dalších míst v této narativní básni pokládáné – tak, jak Puškin označil a chtěl – za román ve verších – ukazují na ironii, dokonce sarkasmus (злая ирония); asi podobný, jakého užívá Puškinův soupevník K. H. Mácha v *Máji*: i Evžen Oněgin je chápán ploše jako milostná báseň o marné lásce Taťány k Oněginovi a pak Oněgina k Taťáně, stejně jako *Máj* je prý typickou básní o lásce, o lásce k ženě, ale také o lásce k vlasti: obojí je ovšem mýtus (láska je spíše hořce a zle vysmívána, láska k zemi je spíše láska k hlíně, do níž se vše vrací, nikoli k vlasti). Puškin tu uvádí scénérii zamilovanosti jako klišé: oproti fyziologicky prožívanému citu, jež má psychosomatické důsledky (stejně jako v starozákonní *Písni písni*) stojí strnulá klišé měsíčku a slavíka zdůrazněná právě onou diachronní jazykovou linií:

Дыханье замерло в устах,
И в слухе шум, и блеск в очах...
Настанет ночь; луна обходит
Дозором дальный свод небес,
И соловей во мгле древес

Jaká to úžasná koncentrace staroslověnismů! (*уста, очах, небес, мгле древес*), před tím *ланиты*. Je zřejmé, že je to dvojnásobné: na straně jedné výsměch klišé, současně vedle toho fyziologicky se projevující cit, klasicistická strnulost proti romantickému vzepětí, ale zároveň ambivalentní vznešenost citu takřka sakrálního, jak jej vyjadřují zmíněné staroslověnismy – s nimi si lze v ruštině pohrávat a dávat jim různé, často dvojnásobné významy.

Podívejme se, jak se s tím vyrovnávali naši překladatelé. Stejně jako v předchozím případě měli však k dispozici češtinu, tedy jazyk stylisticky plošší, nemající takové možnosti jako ruština nebo angličtina, jež vznikaly prolnutím řady jazykových vrstev (angličtina například, jak známo, přejímala latinsko-románskou vrstvu na několikrát: v raném křesťanství v keltsko-římské době, později v době anglosaské, v normanské francouzštině, později v renesanci a nakonec v klasicismu přímo z obnovované latiny, nemluvě o nově utvářených grekolatinismech jako internacionálním evropském světovém lexiku; ruština má kontrast východoslovansko-jihoslovanský, sekulárně-sakrální).

Nejprve klasický, metafyzický Josef Hora:

Taťána, běda, nemá stání,
rozsévá pod stromy svůj žal.
Pojednou oči v přemítání
jí strnou, nemůže jít dál.
Hrud' dme se jí a v bledé tváři
jí na okamžik plamen září,

¹ A. S. Puškin: *Lyrika*. Přel. Petr Kříčka. Melantrich, Praha 1936, s. 230-232.

blesk do očí, v sluch šum jí leh
a v hrdle přiškrcený dech.
Noc nastává; a luna loví
ospalé vlny života.
A slavík, slavík klokotá
do zamlžených korun v křoví.
Nemohouc usnout, černou tmou
Taťána volá chůvu svou.²

Později inovativní, atmosférou „zlatých šedesátých“ minulého století zasažená Olga Mašková:

Taťjana v parku hledá stopy
včerejších stesků po lásce.
Zasněné oči náhle klopi,
strnula...Čeho lekla se?
Šum krve...tváře, oči planou
horkostí prudce rozdmýchanou,
v sevřeném hrdle zmirá dech,
zvedá se krajka na řadrech...
Nadchází noc. Zrak luny přísně
nebeskou klenbu obmyká,
v křovinách tlukot slavíka
ladí tón nokturnové písně...
Taťjana nespí, přesmutný
dívčí hlas šeptá v tichu tmy:³

A last but not least V. A. Jung stereotypně v obou vydáních z let 1892 i 1919:

Stesk lásky Taťány se chopí,
jdeť ona podumat si v sad,
v tom nepohnuté oči klopi
a líno jí dál pospíchat:
hrud' dme se jí, a líce její,
se v náhlý plamen oblácejí,
dech odumírá jejím rtům,
a v očích zář a v uších šum...
Noc nastává, stráž luny ledé
obchází hvězdné domovy,
a slavík v mlze stromoví
si zvučně ve své písni vede.
Taťána nespí, v temno zří
a tise s chůvou hovoří.⁴

A nakonec v zatím posledním překladu Milana Dvořáka:

Stesk lásky Taťána má v patách.
Do sadu prchá zmámeně,
vtom hned se jí zas nechce chvátat,
tak stojí, zírá do země.
Prsa se náhle nadouvají,
tvář plane žárem, dech se tají,
v uších jí zvoní střečků sněm

² A. S. Puškin: Eugen Oněgin. Přel. Josef Hora, Lidové nakladatelství, Praha 1975
(3. kapitola, 16. strofa), s. 80.

³ A. S. Puškin: Evžen Oněgin. Román ve verších. Přel. Olga Mašková. Svět sovětů, Praha 1966, s. 70.

⁴ A. S. Puškin: Evžen Oněgin. Veršovaný román. Přel. V. A. Jung. Vydání doplněné a přepracované., J. Otto.
V Praze 1892, s. 70; stereotypně beze změn vyd. třetí, doplněné a přepracované. V Praze 1919, J. Otto, s. 84-85.

